

Türk Futbolunun Temel Sorunları

Ahmet OMAK¹

¹İnönü Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Malatya, TÜRKİYE
Orcid: 0000-0002-4798-3388 e-mail: ahmetomak1996@gmail.com

Prof. Dr. Talha MURATHAN²

²İnönü Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Malatya, TÜRKİYE
Orcid: 0000-0002-9837-3707 e-mail: talha.murathan@inonu.edu.tr

<i>Submission received</i>	<i>Revised</i>	<i>Accepted</i>	<i>Published</i>
29.04.2025	15.05.2025	02.06.2025	30.06.2025

Özet

Geçmişten günümüze büyük aşamalar kaydeden futbol, dünya genelinde güncelliğini korumakla beraber dünya gündemini de belirlemektedir. Yapı olarak küresel bir boyuta ulaşan futbol, bu durumuyla siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmelere yön vermektedir. Bu doğrultuda Türk futbolunun sorunlarını siyasi, ekonomik ve idari açıdan ele alarak değerlendirmek, yeni spor yasası ile birlikte Türk futbolunda gerçekleşen veya gerçekleşmesi muhtemel değişimleri ortaya koymak ve Türk futbolunun sorunlarına yönelik bir takım çözüm önerileri sunabilmek bu araştırmanın amacını oluşturmuştur. Araştırmada nitel bir araştırma tekniği olan doküman analizi uygulanmıştır. Bu kapsamda Türkiye’de futbolun sorunlarına yönelik bilgilere erişmek için çeşitli bilimsel kaynaklar taranarak, elde edilen veriler irdelenerek bir takım bulgular elde edilmiştir. Araştırma bulgularına ilişkin Türkiye’de kulüp veya federasyonların kurumsallaşması noktasında uygulamada aksaklıkların olduğu, futbol ile siyasetin iç içe olarak haksız rekabete sebebiyet verdiği, ekonomik olarak kulüplerin zor durumda olduğu, spor kültürü anlamında toplumda bir karşılık görülmediği, sporda şiddet olaylarının önüne geçilemediği, özerklik kavramının sadece teoride kaldığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak Türk futbolunda, kurumsallaşma, futbol - siyaset ilişkisi, futbolda şiddet, futbol ekonomisi, spor kültürü, futbolda özerklik konusunda bir takım problemler olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Spor kültürü, Futbol, Türk futbolu, Türk futbolunun sorunları

Sorumlu yazarlar: Ahmet OMAK, **E-posta:** ahmetomak1996@gmail.com

The Main Problems of Turkish Football

Abstract

The Football, which has made remarkable progress from the past to the present, not only maintains its currency throughout the world, but also determines the world agenda. Football, which has reached a global dimension as a structure, gives direction to political, social, cultural and economic developments. The aim of this study is to evaluate the problems of Turkish football by considering them from a political, economic and administrative point of view, to reveal the changes that have occurred or likely to occur in Turkish football with the new sports law, and to offer a number of solutions for the problems of Turkish football. Document analysis technique, which is a qualitative research technique, was applied in this study. In this context, in order to access information about the problems of Football in Turkey, various scientific sources were scanned and the data obtained were examined and some findings were obtained. Scientific sources were scanned, the data obtained were examined and analyzed, and some findings were reached. According to the research findings, there are problems in the institutionalization of clubs or federations in Turkey, Football and politics cause unfair competition together, Clubs are in a difficult situation economically, There is no response in the society in terms of sports culture, Violence in sports cannot be prevented, the concept of autonomy is only found to be in theory. As a result, it has been determined that there are some problems in Turkish football in terms of institutionalization, football - politics relationship, violence in football, football economy, sports culture, autonomy in football.

Keywords: Sports Culture, Football, Turkish Football, Problems of Turkish Football

GİRİŞ

Her egemen sistem, iktidarını kurmak, devam ettirmek ve istikrarını sağlamak için, yönetimi altındaki bireylere yaşamlarını anlamlandırabilecekleri çeşitli unsurlar sunmak zorundadır. Spor da bu anlam ve eğlence araçlarından biridir. 19. yüzyıldan itibaren spor, farklı amaçlarla yaygınlaştırılmaya başlanmıştır. Günümüzde ise spor kavramının önüne geçen bir olgu olarak futbolun, dünya genelinde baskın hale geldiği görülmektedir. Hayatın yoğunlaştırılmış bir temsili gibi algılanan bu oyun, bireylerin yaşantılarında adını koyamadıkları birçok duygunun ve deneyimin yansımaları bulabildikleri bir alan sunar. Bu yüzden futbol, artık sadece bir oyun olarak değerlendirilmemektedir. Oyun olmanın ötesine geçen futbol, birçok farklı anlamla ilişkilendirilmekte ve çeşitli boyutlarda değerlendirilmektedir. Futbol, insanlara yalnızca eğlence değil; aynı zamanda güç, iktidar, coşku, hüznün, ulusal gurur ve en önemlisi de bireysel ya da toplumsal kimliklerini keşfetme imkânı sunar. Bununla da sınırlı kalmayıp, farklı sosyal kimliklerin karşılaşmasına ve etkileşimine zemin hazırlar. Bu bağlamda, farklı ülkelerin oynadığı millî karşılaşmalar ve kulüpler arası uluslararası turnuvalar, küresel ölçekte bir kültürün oluşmasına ve sürdürülmesine katkı sağlar (Talimciler, 2008). Dünya’da en popüler spor dallarından biri olarak kabul edilen futbol, yalnızca bir spor branşı değil, çok büyük miktarlarda yayın gelirleri, reklam ve sponsor protokolleri, maç günlerindeki gelir kalemleri, sporcu sözleşmeleri ve iç içe olduğu yan sektörler ile birlikte endüstriyel bir iş koluna evrilmiştir (Saatçioğlu ve Çakmak, 2019). Geçmişten günümüze kayda değer aşamalar kaydeden futbol, dünya genelinde güncelliğini korumakla beraber dünya gündemini de belirlemektedir. Yapı olarak küresel bir boyuta ulaşan futbol, bu durumuylla siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmelere yön vermektedir. Türkiye’de spor örgütlenmelerinin başlangıcından beri çok sayıda değişime ön ayak olmasından ötürü futbol, önemli bir konum edinmiş bununla birlikte birçok bilimsel araştırmaya konu olmuştur (Devecioğlu, 2008). Bir zamanlar halkın oyunu olarak ortaya çıkan futbol, günümüzde “endüstriyel futbol” adı altında ticari bir yapıya evrilmiştir. Futbolun mitolojik, dini ve sınıfsal yönlerinin yanı sıra, taşıdığı sembolik anlamlar da oyunun toplumsal etkisini artırmıştır. Zamanla yaşanan profesyonelleşme süreci, sporun sadece bir oyun olmaktan çıkmasına yol açmış; onu ekonomik bir faaliyete dönüştürmüştür. Bu değişimle birlikte, kapitalist sistemin değerleri spor alanında da belirleyici olmaya başlamıştır. Kazanma arzusu ve başarıya ulaşma hedefi, sportif erdemlerin önüne geçmiştir. Bu dönüşümden en fazla etkilenen kesim ise taraftarlar ve futbolcular olmuştur. Futbol, endüstriyel yapıya doğru hızla ilerledikçe, yalnızca oyunun özü değil, toplum içindeki konumu da değişime uğramıştır. Artık futbol, sadece bir oyun değil; toplumsal yaşamın küçük bir modeli olarak işlev görmektedir ve bu

model aracılığıyla bazı roller ve değerler toplumun geneline aktarılmaktadır. Bu nedenle, günümüzde futbolun “endüstriyel futbol” şeklinde tanımlanması, oynanan şeyin artık geleneksel anlamda futbol olmadığını açık bir şekilde vurgulamak açısından önemlidir (Talimciler, 2008). Modern futbolun Türk toplumuyla tanışması ise, 19. yüzyılın sonlarına denk gelir. Bu dönemde, futbolun Müslüman Türkler arasında benimsenmesi, bazı dini inançların etkisiyle sınırlı kalmış ve halk arasında oynanması yasaklanmıştır (Acet, 1997). Futbol, Osmanlı topraklarında ilk olarak gayrimüslim topluluklar ve yabancı uyruklu kişiler tarafından oynanmaya başlanmıştır. Sosyal ve idari açıdan İstanbul’a uzak, daha sakin iki şehir olan Selanik ve İzmir, futbolun ilk taraftarlarını kazanmıştır. 1875’te Selanik’te, 1877’de ise İzmir’de futbol, hafta sonları ve yaz akşamlarının en büyük eğlencesi haline gelmiştir. Bunun yanı sıra, İstanbul’da Galatasaray ve Fenerbahçe gibi iki Türk kulübü futbol oynamaya başlamıştır. 1908 yılına kadar, Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı’nın kuruluşu öncesinde futbol, ağırlıklı olarak İzmir ve İstanbul’da yaygınlaşmıştır (Taşgın, 2000). Türk futbolunda yeni bir dönemin başlangıcı, 24 Eylül 1951 tarihinde profesyonelliğin kabulü ile gerçekleşmiştir. 1954’te Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA) kurulmasının ardından, Türkiye Avrupa ülkesi olarak kabul edilme yolunda çaba sarf etmiştir. Bu talep, Uluslararası Futbol Federasyonu (FIFA) tarafından 10 Şubat 1962’de alınan bir karar ile kabul edilmiştir (Babacan, 1993). İlk Milli Küme maçları 1959 yılında başlamıştır. İstanbul’dan sekiz, Ankara ve İzmir’den dörder takımın katıldığı bu ligde, takımlar iki gruba ayrılmıştır. Yapılan maçlar sonucunda, Fenerbahçe ve Galatasaray finale çıkmıştır. Finalde Fenerbahçe, Galatasaray’ı yenerek ilk Milli Küme şampiyonluğunu kazanmıştır. "Fenerbahçe Kulübü", Türkiye’de sporun ilk “federe” yapıları olarak, sporun beden eğitimi alanından tamamen ayrıldığına bir simgesi haline gelmiştir. 1908’den sonra, örgütlenme yasağının kalkmasıyla birlikte, ülkede hızla kurulan futbol kulüpleri, Türkiye’de spora olan Batılı yaklaşımı ve futbolun toplumsal kimlik kazandığı süreci kurumsallaştırmıştır (Acet, 1997). Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde Türk futbolunda köklü sorunların olduğu gerçeği göze çarpmaktadır ve bu anlamda futbolunun sorunlarını ele alan birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar Türk futbolunun sorunlarını farklı bakış açılarıyla değerlendirmiş genellikle tek bir soruna bağlı kalarak çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmada bu sorunlar bir araya getirilerek aynı çalışma içerisinde değerlendirilecek, Türk futbolunda yaşanan problemlerin birbirleriyle ilişkileri de kurularak analiz edilecektir. Bu çalışmanın amacı, Türk futbolunun sorunlarını siyasi, ekonomik ve idari açıdan ele alarak bir arada değerlendirmek, yeni spor yasası ile birlikte Türk futbolunda gerçekleşen veya gerçekleşmesi muhtemel değişimleri ortaya koymak ve Türk futbolunun sorunlarına yönelik bir takım çözüm önerileri sunabilmektir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışmada, Türk futbolunun temel sorunlarını incelemek amacıyla nitel araştırma yaklaşımları temel alınmıştır. Nitel araştırmalar, araştırmacılara bir olgu, olay, birey, kurum veya dokümanı derinlemesine ve kapsamlı bir şekilde analiz etme imkânı sunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evren ve örneklemi Türk futbolunun temel sorunlarını ele alan kitap, dergi, makale, tez vb. bilimsel kaynaklar oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Bu bağlamda çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırma amacı doğrultusunda ele alınan problemle ilgili yazılı (kitap, dergi, mektup vb.) ve görsel medya (fotoğraf, video vb.) unsurlarındaki bilgi ve içeriklerin incelenmesine imkân tanımaktadır (Ary, Jacobs ve Sorensen, 2010). Bir başka ifadeyle doküman analizi yöntemi yapılan çalışma konusu ile alakalı toplanan verilerin birleştirilmesi, birleştirilen verilerin incelenmesi, elde edilen bulguların irdelenerek açıklanmasına dayanan nitel bir araştırma tekniğidir (Karasar, 2005; Sak vd., 2021).

Verilerin Toplanması

Türkiye’de futbolun sorunlarına yönelik bilgilere erişmek için doküman analizi tekniği kullanılarak kitap, dergi makale, tez çalışması gibi çeşitli bilimsel kaynaklar taranmıştır. Araştırma sonucunda toplanan kaynaklar ele aldıkları sorunlara göre kategorize edilmiştir. Farklı bilimsel kaynaklardan elde edilen veriler detaylı bir şekilde incelenmiş ve bağlamından kopmadan derinlemesine analiz edilmiştir. Kaynaklar arasında yer alan akademik çalışmalar, saha içi ve saha dışı faktörlerin futbol üzerindeki etkisini ayrıntılı şekilde ele alırken, futbolun toplumdaki yeri ve rolü üzerine de derinlemesine bilgiler sunduğu tespit edilmiştir. Bu tarama sonucunda, elde edilen veriler irdelenerek bir takım bulgular elde edilmiştir.

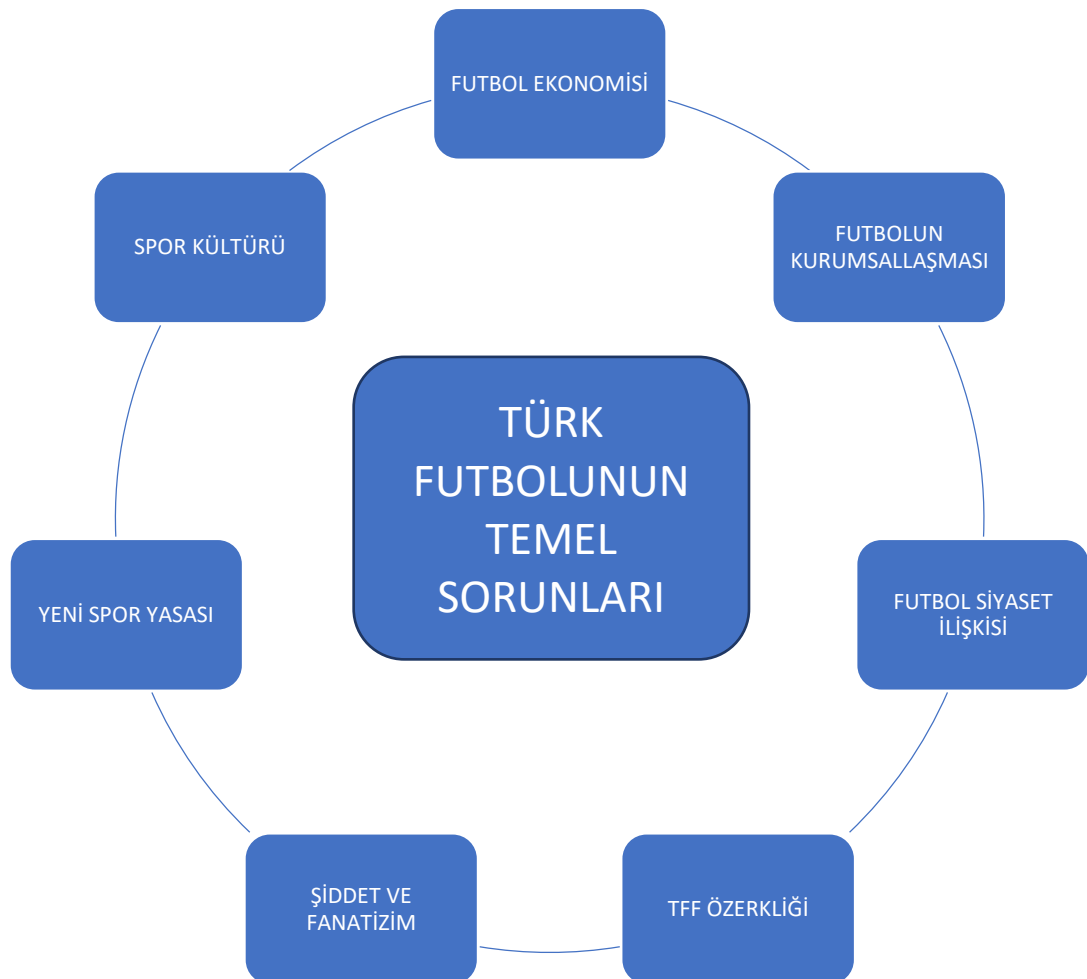
Verilerin Analizi

Nitel verilerin analizinde bir dizi temel adım bulunmaktadır. Bu adımlardan biri olan sınıflandırma aşamasında, veriler benzerlikleri ve farkları dikkate alınarak gruplara ayrılır. Bu aşama sırasında ana kategori ve alt kategoriler oluşturulur. Bir diğer önemli adım olan ilişkisel analizde ise, kategori ve alt kategorilerdeki veriler birbirleriyle ilişkilendirilir. Son

olarak, bağlantılar kurma aşamasında araştırmacı, mevcut kategori, alt kategori ve kavramları değerlendirerek araştırmanın amacına uygun bağlantılar oluşturmayı hedefler (Kuş,2006: 17). Çalışmada kategorize edilerek incelenen bilimsel kaynaklardan elde edilen verilerin içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi, dokümanların anlamlarını ve birbirleriyle olan ilişkilerini sistematik bir şekilde belirlemeyi amaçlar. Bu yöntem, dokümanları özelliklerine göre farklı kategorilere ayırma imkânı sağlamaktadır (Gürsakal, 2001: 125). Bu bağlamda içerik analizi yöntemiyle Türk Futbolunun sorunları ile alakalı olarak taranan kaynaklardan elde edilen veriler doğrultusunda ana tema ve alt kategoriler oluşturulmuş bunlar arasındaki ilişki ve bağlantılar tespit edilerek elde edilen bulgular okuyuculara sunulmak üzere değerlendirilip düzenlenerek yorumlanmıştır.

BULGULAR

Yapılan analiz sonucunda Türk futbolunun temel sorunları ana teması altında, Türkiye’de futbolun kurumsallaşması, Türkiye’de futbol – siyaset ilişkisi, Türkiye’de futbol ekonomisi, Türk futbolunda şiddet ve fanatizm, Türkiye’de spor kültürü, TFF özerkliği ve yeni spor yasası alt kategorileri oluşmuştur. Bu alt temalara yönelik bulgular elde edilen kaynaklarla ilişkilendirilerek sunulmuştur.

Türkiye’de Futbolun Kurumsallaşması

Günümüzde Türkiye’de çok sayıda kulübün başkan veya yöneticiler nezdinde kurumsallaşma kavramına değindiği ve bu konuyla alakalı birçok strateji geliştirerek uygulamaya çalıştıkları görülmektedir. Ancak bu konu değerlendirildiğinde gösterilen çabanın aksine gerek anlayış gerekse uygulama noktasında bir takım eksiklerin olduğu gözlenmektedir. Kurumsallaşma bazı kesimler tarafından sadece bir şirketin kurulup halka açılması ve bu sayede gelir elde edilmesi olarak tanımlansa da, kurumsallaşmanın temelinde şeffaf bir yönetim, adalet olgusu, hesap verilebilirlik gibi ilkeler bulunmakla beraber aynı zamanda kuvvetler ayrılığı ilkesinin uygulanması, güçlü bir denetim mekanizmasının bulunması, risk yönetimi, etik ilkelerin uygulanması gibi temel uygulamalar yer almaktadır (Tilev, 2012). Ülkemizde futbol ile ilgili paydaşlar tarafından kurumsallaşma kavramının doğru bir şekilde anlaşılması ve uygulanması Türk futbolu açısından büyük önem arz etmektedir. Devecioğlu (2008) Türkiye Futbol Federasyonunun kurumsallaşma sürecinin sancılı olduğunu ve bu sürecin Türk futbolunun yönetilmesi noktasında birçok sorunu beraberinde getirdiğini belirtmiştir. Ortaya çıkan sorunlar kronolojik olarak incelendiğinde her dönem kendine özgü olarak siyasi, idari, ekonomik ve hukuki açıdan gelecek dönemde veya kabul edilecek yasaların temelini oluşturacak özellikler taşımaktadır. Özellikle idari ve hukuki anlamda incelendiğinde birçok yasal düzenleme rağmen Türk futbolunun yönetilmesinde henüz çözüme ulaşmayan çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunların çözümüne odaklanıldığında ise futbol ile ilgili kanunların, bilimsel çalışmaların dikkate alınarak yöneticilik alanında uzman kişilerin fikirleriyle birlikte günümüz şartlarını da göz önünde bulundurarak ele alınmasının ve özellikle modern futbol yönetimine uygun politikalar ile planlanıp değerlendirilmesinin, Türk futbolunun uluslararası organizasyonlarda rekabet şansını artıracığı, istihdam yaratılması noktasında önemli katkı yapacağı ve Türk futbolunu markalaştıracığı düşünülmektedir. Futbol branşının Türk spor yönetiminde demokratikleşme anlamında diğer branşlara göre önde olduğu bir gerçektir (Devecioğlu, 2008). Futbolda kurumsallaşma noktasındaki geliştirme çabaları ile çağdaş bir yönetim anlayışının benimsenmesi, idari ve mali sorunları en aza indirerek Türk futbolunun gelişmesine büyük oranda katkı yapacaktır.

Türkiye’de Futbol - Siyaset İlişkisi

Futbolda bir takım ayrıcalıkların sağlanması, istisnai durumların uygulanması, sonuçlara odaklı kolaylık ve kayırma olanakları için siyasi anlamda desteğe ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sebepten ötürü siyasi kimliğe sahip kişiler bir takım çıkar gruplarıyla sürekli olarak iletişim içerisinde dirler. Stadyumların inşası ve işletilmesi ile birlikte oynanan maçlar da her zaman

siyaset olgusu ile iç içe olmuştur. Bir çok kez siyasi kişilikler propaganda yapmak için futbol müsabakalarını kullanarak, rant sağlama arayışı içerisine girmişlerdir (Erdoğan, 2008). Ülkemizde futbol ile siyaset kavramı birlikte telaffuz edilerek, takımların başarı elde edebilmesi veya küme düşme mücadelesi siyaset ile ilişkilendirilmektedir. Protokol tribünlerinde siyasilerin ön saflarda yer alması komplo teorilerini de artırmaktadır. Küme düşen takımlara ayrıcalık tanınması için sezon sonlarında küme düşmenin askıya alınması adına Türkiye Büyük Millet Meclisine önergeler verilmektedir. Bununla birlikte bazı belediye başkanları temsil ettikleri illerin kulüplerine destek mesajları yayınlayarak siyasi desteklerini genişletip tekrar seçilme şanslarını arttırma politikaları izlemektedirler (Akkaya, 2009; Karataş, 2014). Bu nedenle bazı futbol kulüplerinin yöneticileri çeşitli çıkar hesapları yaparak iktidara ve siyasete yakın bir şekilde faaliyetlerini sürdürmektedirler. Yöneticiler kulüplerine stadyum ve tesisler yaptırtmak, ekonomik kazançlar sağlamak, kamuya olan borçlarını sildirmek veya yapılandırmak gibi nedenlerle siyasilerle bağ kurmaktadır.

Türkiye’de Futbol Ekonomisi

Futbol ilk zamanlarda boş zaman faaliyeti olarak ortaya çıkmasına karşın ilerleyen zamanlarda teknolojik gelişmelerin sebep olduğu değişimler ile birlikte ekonomik bir iş kolu haline gelmiştir. Teknolojinin sebep olduğu bu değişimler futbolun kimliğini değiştirmiş, bu değişim ile birlikte futbol kulüpleri ticari bir işletmeye dönüşmüş futbol kulüplerinin taraftarları ise bu işletmelerin müşterisi haline gelmiştir (Gökdemir, 2005). Dünya’da en popüler spor dallarından biri olarak kabul edilen futbol, günümüzde yalnızca spor faaliyeti olan bir branş değil, ekonomik boyutu yüksek yapısı olan, yayın gelirleri, reklam ve sponsorluklar, maçlardaki gelir çeşitliliği, sporcu sözleşmeleri ve iç içe olduğu yan sektörler ile birlikte endüstriyel bir yapıya dönüşmüştür (Murathan ve Devecioğlu, 2018; Saatçioğlu ve Çakmak, 2019). Yaklaşık 40 yıl öncesine kadar futbol endüstrisinin sadece maç gününde elde edilen gelirler ile var olan bir sektör olduğu bilinmektedir. Günümüzde ise mütevazı taraftar kimliği yerini stadyumlarda boş koltuk bırakmayan, oldukça konforlu ve ayrıcalıklı localarda müsabakaları takip eden bunlar için yüklü miktarda paralar ödeyen futbol müşterilerine bırakmıştır. Bu kimlik değişikliği kulüplerin kombine kartları ve lisanslı ürünleri noktasında ekonomik anlamda ciddi katkılar sağlamıştır (Akşar, 2005; Akşar ve Merih, 2006). Günümüzde kulüplerin gelirlerinin büyük bir kısmını yayın gelirleri, sponsor gelirleri, lisanslı ürün satışı, uluslararası müsabakalara katılım ücretleri oluşturmaktadır. Futbol endüstrisinde kulüplerin faaliyetlerini ve yönetim politikalarını yatırım ve gelir sözcükleri belirlemektedir (Authier, 2002; Devecioğlu, 2008). Dünyada Futbol endüstrisi bu

şekilde bir değişim ve gelişim süreci içerisinde iken Türkiye özelinde bakıldığında zaman futbolun en üst ligi olan Türkiye süper liginde özellikle yönetimdeki aksamalardan ötürü gelir gider dengesinin sağlanması noktasında büyük problemler yaşanmaktadır. Bu problemlerin oluşmasındaki ana etkenin yöneticilerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Futbol yöneticileri özellikle uygulamış oldukları yanlış transfer politikalarından ötürü normal şartlarda kâr etmesi gereken kulüplerin yılı zararla kapatmalarına sebep oldukları görülmektedir. Gelir gider dengesinin sağlanması kulüplerin varlığını devam ettirebilmelerinin yanı sıra UEFA tarafından belirlenen finansal fairplay kuralları noktasında da büyük önem arz etmektedir (Ongan, 2007; Soygüden, 2016). Tüm bu bilgiler ışığında Türkiye Süper Liginin gelirleri, uluslararası arenada başarılı sonuçlara imza atan Avrupa'nın 5 büyük ligi ile karşılaştırıldığında aradaki fark göze çarpmaktadır. Bu fark Türkiye'de futbol ekonomisinin başarı durumunu net bir şekilde özetlemektedir. 2017-2018 yılı Türkiye ve Avrupa'nın 5 büyük liginin toplam gelirleri incelendiğinde, İngiltere premier ligin 5,4 milyar Euro, Almanya Bundesliga liginin 3,1 milyar euro, İspanya La Liga'nın 3.07 milyar euro, İtalya Serie A'nın 2.06 milyar euro, Fransa Ligue 1'in 1.64 milyar euro ve Türkiye süper liginin 731 milyon euro gelire sahip olduğu görülmektedir (Saatçioğlu ve Çakmak, 2019).

Türk Futbolunda Şiddet ve Fanatizm

Futbol, dünya genelinde en çok taraftarı olan ve en çok takip edilen spor dalı olmakla beraber birçok şiddet olayının yaşandığı, bu şiddet unsurlarının çok ciddi boyutlara ulaştığı bir olgu olarak hayatımızda yer edinmiştir. Bu şiddet olaylarının dünya ülkelerini savaşa sürükleyecek bir boyuta ulaşması futbol müsabakaları nedeniyle birçok insanın can veya mal kaybı yaşamasına sebebiyet vermiştir (Arıkan, 2007). Dünyada en fazla sporcuya sahip olan ve en çok takip edilen futbol, Türkiye'de oynanmaya başladığı günden bu yana her zaman toplum içerisinde önemli bir yer edinmiştir. Ancak günümüzde futbol takımların taraftarlarının sebebiyet verdiği taşkınlık ve göstermiş oldukları saldırganlıktan ötürü fanatizm ve holiganizm ile birlikte toplumsal bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Futbolun toplumumuzda kazanmış olduğu değere bağlı olarak taraftarların sebep oldukları şiddet olayları hem futbolun geleceğini hem de toplumun huzurunu tehdit etmektedir. Ülkemizde taraftarların destekledikleri kulübün başarı veya başarısızlığını kişiselleştirmeleri, davranışlarının şiddete yönelik olmasına sebebiyet vermektedir (Hünerli, 2011). Türkiye'de futbolda şiddet olayları genellikle eğitim seviyeleri düşük olan bireylerin sebep oldukları holiganizm olaylarına bağlı saldırganlık şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Futbolda şiddet olaylarıyla alakalı olarak yapılan birçok çalışma bu olayların tek bir faktöre

bağlı olmadığını, bu olayların bazen yöneticiler bazen amigolar bazen antrenörler bazen futbolcular bazen ise farklı değişkenlerden kaynaklandığını göstermektedir. Ancak tüm bu faktörlerin bu olaylara sebebiyet vermelerindeki temel unsurun eğitimsizlik olduğu düşünülmektedir (Demir, 2005). Ülkemizde yaşanan futbolda şiddet olaylarına birkaç örnek vermek gerekirse, 2004 yılında Beşiktaş ile Rize spor takımları arasında oynanan maç esnasında kapalı tribünde çıkan kavgada bir taraftar bıçaklanarak hayatını kaybetti. 2012 yılında Fenerbahçe ile Galatasaray takımları arasında oynanan derbi müsabakası sonrasında taraftarlar olay çıkararak sahaya inmiş çok sayıda yabancı madde ile birlikte ortalığı yangın yerine çevirmişlerdir. 2013 yılında Beşiktaş ile Galatasaray arasında olimpiyat stadında oynanan müsabakada Beşiktaşlı taraftarlar sahaya inmiş müsabaka yarıda kalmış daha sonra Galatasaray lehine tescillenmiştir (Hürriyet, 2013). 2016 yılında Trabzonspor ile Fenerbahçe takımları Trabzon'da karşı karşıya gelmiş müsabaka Fenerbahçe'nin 4-0 üstünlüğü ile devam ederken Trabzonsporlu taraftarlar sahaya inerek hakemi darp etmiş müsabaka ertelendikten sonra Fenerbahçe lehine tescil edilmiştir (Sözcü, 2016). 2022 yılında Göztepe ile Altay takımları arasında oynanan müsabaka da Altay taraftarlarının Göztepe tribünlerine işaret fişeği atması sonucunda bir taraftar 5 gün yoğun bakımda kalarak ölümden dönmüş, bu olay üzerine sahaya giren bir Göztepe taraftarı Altay kalecinin kafasına korner direği ile vurarak hastanelik olmasına sebep olmuştur (TFF, 2022).

Türkiye’de Spor Kültürü

Spor kültürü, spor ile ilişkili olan tüm maddi manevi değerlerle birlikte ortaya çıkan ürünü ve davranışları belirtir. Bu ürün ve davranışlar toplumun temelinde tüm branşları kapsayan bir bilince işaret etmektedir. Ülkemizde spor kültürü yerine tek branşa özgü futbol kültüründen bahsetmek daha doğru olabilir. Ülkemizde spor kültürünün sadece futboldan ibaret olduğu zannedilmektedir. Futbol ise 3 büyük kulüp özeline indirgenmiştir. Bu anlayışın kaçınılmaz sonucu olarak kültürel anlamda herhangi bir çeşitlilik veya zenginlik sağlanamamaktadır. Gün geçtikçe spor yapmak yerine spora seyirci olarak katılımı, spor adı altında futboldan konuşmayı tercih eden bir topluma dönüştüğü söylenebilir. Toplum içerisinde sporun yaygınlaşması ile medyanın ilgisi artmıştır. Ancak spor kültürü yerine futbol kültürü benimsendiği için ve futbolda yaşananların medyada yanlış servis edilmesinden dolayı, medyanın bu ilgisi ülkemizde spor kültürüne katkı vermemektedir. Spor medyası şiddete karşı olduğunu dile getirmesine karşın daha çok okunma ve izlenme kaygısıyla, haberleri sunuş tarzıyla şiddet olaylarına ortam hazırlamaktadır (Talimciler, 2003). Ayrıca ülkemizde spor medyasının değil futbol medyasının olduğu düşünülmekte, bu medyanın da dört büyük kulüp olarak kabul edilen Fenerbahçe, Galatasaray, Beşiktaş ve

Trabzonspor'a endeksli oldukları görülmektedir. Medyada spor yazarları yerini bu kulüplerin taraftarlığını yapan yazarlara bırakmıştır. Spor programları ise çok büyük ölçüde bu takımların konuşulduğu futbol programlarına dönüşmüştür. Bu durum da ülkemizde spor kültürünün oluşmasının önündeki engellerden biri olarak değerlendirilmektedir (Kaplan ve Akkaya, 2014). Ülkemizde spor kültürünün istenilen düzeyde gelişmemesi elbette ki bu sebeplerle sınırlı değildir. Bu kültürün gelişmemesinin nedenleri olarak birçok etkenden bahsedilebilir. En önemli sebeplerden birisi daha önce bahsettiğimiz gibi ülkemizde sporun sadece futboldan ibaret olduğunun düşünülmesidir. Bunun yanı sıra kentleşme ve teknolojinin gelişmesiyle fiziksel aktivitelere daha az zaman ayrılması spor kültürünün oluşmama sebepleri arasında sayılabilir. Bir başka önemli sebep ise küçük yaştaki çocukların eğitimlerinin ilk yıllarından itibaren bir yarışa dâhil edilerek, ders dışındaki her faaliyetin başarıyı düşüreceğine inanılmasıdır. Ayrıca kalifiye olmayan spor elemanları, ülkemizde spor kültürünün oluşmamasındaki sebepler arasında sayılabilir. Son olarak beden eğitimi ve fiziksel aktivite derslerinin haftada iki saat seçmeli ders adı altında verilmesinin bu kültürün oluşmasının önündeki en büyük engellerden biri olduğu söylenebilir (Doğanay, 2018). Spor sisteminden daha çok şahısların ön planda olduğu bir yönetim anlayışının benimsenmesi spor kültürü açısından çözüm değil kaos oluşturmaktadır (Can, 2020). Sporun futbola indirgenerek branşlar arası dengenin korunmadığı, alt yapıya yeterli desteğin verilmeyerek sadece gününbirlik başarılarla odaklanıldığında, spor kültürünün oluşamayacağı bir gerçektir.

Türkiye’de TFF Özerkliği

Türkiye’de gerek kamu gerekse özel spor kuruluşlarındaki problemler geçmişten beri farkında olunan ve üzerine fikir yürütülen konulardır. Bu problemler Türk sporuna hitap edecek bir yönetim anlayışının oluşturmasını gündeme getirmektedir (İmamoğlu, 1992). Bu yönetim anlayışının oluşturulması için sporun yapısının değiştirilmesi ve federasyonların özerkleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir (İmamoğlu ve Çimen, 1999). Türkiye’de yapısı itibarıyla özerk bir kuruluş olan Türkiye Futbol Federasyonu’nun (TFF), uygulama noktasındaki özerkliği tartışmalara sebebiyet vermektedir. Özerklik spor kulüpleri ile birlikte spor federasyonlarının yürüttükleri faaliyet ve etkinliklerini serbest şekilde sağlayabileceklerinin yetkisini vermektedir. Ancak bu devletin yürütülen organizasyonlara karşı, her faaliyete kayıtsız kalması anlamına gelmemektedir. Özellikle devlet için politik olarak bir anlam taşıyan uluslararası veya milli takımlar düzeyindeki uygulamalara devlet müdahil olabilmektedir (Heinemann ve Horch, 1995). Zaten tam anlamıyla özerk olarak görülen, gönüllü olarak faaliyetlerini sürdüren spor birliklerinin olduğu ülkelerde bile spora,

siyasetin, siyaset ile birlikte devletin etkisinin olduğu görülmektedir. Türk futbolunda özerk bir yapının inşa edilip uygulanmaya koyulmasıyla birlikte gerek sportif başarılarda gerekse idari uygulamalarda gözle görülür gelişmeler sağlanmıştır. Ancak Türkiye’de merkez yönetimin anlayışından kaynaklı olarak yaşanan idari ve ekonomik problemler Türkiye Futbol Federasyonu’nun da yönetim yapı ve işleyişine yansımaktadır. Bu durumdan ötürü Türkiye Futbol Federasyonunun özerklik kriterlerine uygun olarak yeniden yapılanması gerektiği düşünülmektedir. Bu özerk yapının korunup çağdaş yönetim anlayışı kriterlerine uygun olarak bir takım stratejiler hayata geçirilmelidir (Devecioğlu ve Çoban, 2003).

Yeni Spor Yasası

2022 yılında kabul edilen 7405 sayılı yeni spor yasasına göre bir takım düzenlemelere gidilmiş, Türk futbolundaki sorunların önüne geçmek için bir takım önlemler alınmıştır. Tasarlanan yeni kanun Türk futbolunda yeni bir çağ açacak birçok köklü değişikliği beraberinde getirmiştir. Kanunun amacı; spor kulüpleri, spor anonim şirketleri ve spor federasyonlarının kuruluşu, organları, üst kuruluş oluşturmaları, gelir ve giderleri, bütçe ve harcama esasları, görev, yetki ve sorumlulukları, denetimleri, bunlara yapılacak her türlü yardımın şekil ve şartları ile bunlara ilişkin diğer hususlara dair usul ve esasları düzenlemektir (Mevzuat, 2022). Yeni yasaya göre kulüplerin dernek statüsünden çıkarılarak spor anonim şirketine dönüştürülmesi sağlanacak. Spor federasyonları kanunla veya kanun hükmünde kararname ile kurulacak. Aynı zamanda spor kulüpleri birleşerek federasyon veya konfederasyon şeklinde örgütlenebilecek. Bu yasa ile uzun vadeli ve sağlıksız borçlanmanın önüne geçilecek. Spor kulüpleri önceki yıl gelirlerinin %10’u kadar borçlanabilecek. 7 bin liranın üzerindeki tüm ödemeler kayıt altına alınıp devlet denetimine girecek. Federasyon yönetimlerinde en az 2 yönetim kurulu üyesi milli sporcu olacak. Menajerlere bonservis ücretinin %10’u kadar ödeme yapılacak. Kulüp başkanları kulübün yaşadığı zararlardan şahsi olarak sorumlu olacak (Resmi Gazete, 2022). Yasanın bu maddeleriyle genel olarak ekonomik anlamda kulüpleri borç batağından kurtarmak için stratejik hamleler yapıldığı anlaşılmaktadır. Zaman ilerledikçe yasanın etkisinin olumlu veya olumsuz yanları daha net bir şekilde göze çarpacaktır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde Türk futbolunun temel sorunlarından birisi olarak kurumsallaşma eksikliği öne çıkmaktadır. Kulüp başkanları ve spor yöneticileri, Türk futbolunun daha sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi için sıklıkla kurumsallaşma vurgusu yapmalarına rağmen, bu olgunun uygulamaya geçişinde ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır. Kurumsallaşma, sadece teorik bir çerçeveye dayanmakla kalmayıp, işlevsel ve sürdürülebilir bir yönetim anlayışını gerektirir. Ancak, uygulamadaki aksaklıklar, bu sürecin verimli bir şekilde işlenmesini engellemektedir. Kurumsallaşmanın temel unsurları arasında şeffaf yönetim, adaletin sağlanması, hesap verebilirlik, güçlü bir denetim mekanizması ve etik ilkeler yer almaktadır. Bu ilkeler, futbol kulüplerinin daha sistematik, düzenli ve topluma güven veren bir şekilde faaliyet göstermelerini sağlar. Ancak, Türk futbol kulüplerinin yönetim süreçlerinde, bu temel kriterlere tam anlamıyla uyulmadığı ve uygulanabilir çözümlerin geliştirilemediği gözlemlenmiştir. Örneğin, kulüplerin mali raporlarının ve harcamalarının şeffaf bir şekilde kamuoyuna açıklanmaması, kulüp yönetimlerinin hesap verme sorumluluğunun zayıf olması, denetim mekanizmalarının eksikliği gibi sorunlar, kurumsallaşmanın önündeki en büyük engeller arasında yer almaktadır. Ayrıca, etik değerlerin futbolun yönetiminde yeterince belirgin olmaması, kulüp yöneticilerinin karar alma süreçlerinde bazen kısa vadeli çıkarları öne çıkarmalarına sebep olmaktadır. Bu da uzun vadede kulüplerin sürdürülebilir gelişimini zorlaştırmakta ve futbolun kalitesizleşmesine yol açmaktadır. Bu görüşlere paralel olarak Tilev (2012) çalışmasında kurumsallaşmanın bazı kesimler tarafından sadece bir şirketin kurulup halka açılması ve bu sayede gelir elde edilmesi olarak tanımlansa da, kurumsallaşmanın temelinde şeffaf bir yönetim, adalet olgusu, hesap verilebilirlik gibi ilkeler bulunmakla beraber aynı zamanda kuvvetler ayrılığı ilkesinin uygulanması, güçlü bir denetim mekanizmasının bulunması, risk yönetimi, etik ilkelerin uygulanması gibi temel uygulamaların yer alması gerektiğinden bahsetmiştir. Bir başka çalışmada (Devecioğlu, 2008) TFF'nin kurumsallaşma sürecinin sancılı olduğunu ve bu sürecin Türk futbolunun yönetilmesi noktasında birçok sorunu beraberinde getirdiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda, Türk futbolunda kurumsallaşmanın önündeki engellerin aşılabilmesi için öncelikle, kulüplerin yönetim süreçlerinde daha şeffaf ve hesap verebilir bir yapı kurulması gerekmektedir. Ayrıca, güçlü bir denetim mekanizması oluşturularak, kulüp harcamaları ve faaliyetleri üzerindeki denetim artırılmalı, kulüp içindeki etik değerler güçlendirilmelidir. Bu tür yapısal değişiklikler, Türk futbolunun yalnızca yönetsel değil, aynı zamanda sportif anlamda da büyük bir ivme kazanmasına olanak tanıyacaktır. Türk futbolunun önemli problemlerinden bir diğeri, futbol ve siyaset arasındaki ilişkidir. Bu ilişki, kulüp yöneticilerinin ve siyasilerin futbol üzerinden hem ekonomik hem de idari anlamda

çeşitli avantajlar elde etme çabalarıyla derinleşmektedir. Kulüp yöneticileri, siyasi bağlantılarından faydalanarak vergi borçlarını silme, finansal destek sağlama veya kulüplerine ekonomik anlamda katkı sağlama gibi stratejiler geliştirmektedirler. Bu durum, futbolun finansal sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkileyebilir ve kulüplerin bağımsız bir şekilde faaliyet göstermelerini zorlaştırır. Siyasetin futbol kulüpleri üzerindeki etkisi, özellikle kulüplerin ekonomik yapılarında ciddi değişimlere yol açmaktadır. Bir diğer dikkat çeken nokta, siyasetin futbol üzerinden lobi faaliyetleriyle elde edilen ayrıcalıklardır. Kulüp yöneticileri, çoğu zaman bu ilişkileri kullanarak futbolun yönetiminde ve işleyişinde avantaj sağlamaya çalışmaktadır. Özellikle, devletin futbol kulüpleri üzerindeki ekonomik ve idari müdahaleleri, kulüplerin uzun vadeli planlarına zarar verebilir. Siyasi etki, kulüplerin finansal bağımsızlıklarını zayıflatırken, aynı zamanda yönetsel kararları da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Siyasilerin futbol kulüplerine olan ilgisi de benzer şekilde siyasi çıkar elde etme amacını taşımaktadır. Birçok siyasi figür, futbol kulüpleri ve onların taraftarları üzerinden seçim dönemlerinde oy toplama stratejileri geliştirmektedir. Kulüplerin popülerliği ve taraftar kitlesi, politikalarına destek sağlamak adına kullanılmaktadır. Siyasi kişilikler, futbolun toplumdaki etkisini kendi lehlerine çevirmekte ve futbolu, toplumsal prestij kazanmak için bir araç olarak kullanmaktadırlar. Ayrıca, belediye başkanlarının kulüp yönetimlerinde onursal başkanlık gibi pozisyonlarda yer alarak, siyasi çıkar sağlama çabaları da dikkat çekmektedir. Bu durum, futbolun yerel yönetimler ile olan ilişkisini daha da karmaşık hale getirmekte ve kulüp yönetimlerinin bağımsızlıklarını kaybetmelerine yol açmaktadır. Kanunların ihlali ve siyasi müdahaleler, kulüp içindeki şeffaflık ve adalet anlayışını da zedelemektedir. Kulüp yönetimlerinde alınan siyasi kararlar, zaman zaman futbolun sportif ve idari gelişimine zarar vermektedir. Erdoğan (2008) yapmış olduğu çalışmada futbolda bir takım ayrıcalıkların sağlanması, istisnai durumların uygulanması, sonuçlara odaklı kolaylık ve kayırma olanakları için siyasi anlamda desteğe ihtiyaç duyulduğundan, bu sebepten ötürü siyasi kimliğe sahip kişilerin bir takım çıkar gruplarıyla sürekli olarak iletişim içerisinde olduklarından bahsetmiştir. Stadyumların inşası ve işletilmesi ile birlikte oynanan maçların da her zaman siyaset olgusu ile iç içe olduğundan ve bir çok kez siyasi kişiliklerin propaganda yapmak için futbol müsabakalarını kullanarak, rant sağlama arayışı içerisine girdiklerini ifade etmiştir. Yine bu tespitlere paralel olarak Akkaya (2009) ve Karataş (2014)'ın yapmış oldukları çalışmalarda, ülkemizde futbol ile siyaset kavramı birlikte telaffuz edilerek, takımların başarı elde edebilmesi veya küme düşme mücadelesi siyaset ile ilişkilendirilmektedir. Protokol tribünlerinde siyasilerin ön saflarda yer alması komplo teorilerini de artırmaktadır. Küme düşen takımlara ayrıcalık tanınması için sezon sonlarında küme düşmenin askıya alınması adına Türkiye Büyük Millet Meclisine önergeler verilmektedir. Bununla birlikte bazı belediye başkanları temsil ettikleri illerin kulüplerine

destek mesajları yayınlayarak siyasi desteklerini genişletip tekrar seçilme şanslarını artırma politikaları izlemektedirler şeklinde çıkarımlarda bulunmuşlardır. Sonuç olarak, Türk futbolunun siyasetten bağımsız ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşabilmesi için, futbol-siyaset ilişkilerinin net bir şekilde tanımlanması ve sınırlandırılması gerekmektedir. Kulüplerin ve futbolun yönetiminde politik etkilerin azaltılması, futbolun daha sağlıklı bir şekilde gelişmesine olanak tanıyacaktır. Siyasetin, futbolun doğasına zarar vermeden, futbolun daha profesyonel ve sistematik bir şekilde yönetilmesi gerektiği unutulmamalıdır. Türk futbolunun en büyük ve çözülmesi gereken sorunlarından biri, ekonomik sıkıntılardır. Özellikle Türkiye Süper Lig’inde mücadele eden kulüplerin büyük bir kısmı borç batağında olup, finansal kriz içinde bulunmaktadır. Bu borçların kaynağı ise birçok faktöre dayanmaktadır, ancak en belirgin sebeplerden biri, kulüplerin yanlış transfer politikaları ve yetersiz yönetim anlayışıdır. Kulüp yönetimleri, çoğu zaman kısa vadeli başarılar peşinde koşarak, uzun vadeli mali planlamayı göz ardı etmektedirler. Bu da kulüplerin finansal sağlığını ciddi şekilde tehdit etmektedir. Yanlış transfer politikaları, özellikle yüksek bonservis bedelleri ve oyuncu maaşları, kulüplerin bütçelerini zorlamakta ve onları borç yükü altına sokmaktadır. Özellikle yıldız oyuncu transferlerine yönelik yapılan büyük yatırımlar, genellikle beklenen geri dönüşü sağlamamaktadır. Bunun yerine, kulüp yönetimleri, alt yapıya yeterli yatırımı yapmamakta ve futbolcuların yetiştirilmesi konusunda yetersiz kalmaktadırlar. Sürekli olarak dış transferlere yönelmek, kulüplerin finansal yapısını olumsuz etkileyip borçları daha da büyütmektedir. Alt yapıya yapılacak yatırımlar, kulüplerin uzun vadede mali açıdan daha sürdürülebilir bir yapıya kavuşmalarını sağlayabilirken, bu alanda gösterilen eksik ilgi, kulüplerin sürekli olarak dışarıdan oyuncu alımına bağımlı kalmalarına neden olmaktadır. Bir diğer önemli faktör ise, Türkiye'deki ekonomik koşulların bu borç yükünü artırmasıdır. Türk lirasının değeri, özellikle son yıllarda ciddi şekilde dalgalanmış ve kur farkları kulüplerin borçlarını artıran bir diğer etken olmuştur. Yabancı oyuncuların maaşları ve kulüplerin dış borçları büyük oranda döviz cinsinden olunca, kur farkları kulüplerin mali tablolarında büyük bir yük oluşturmuş ve finansal sürdürülebilirliklerini tehlikeye atmıştır. Bu durum, Türk futbolunun ekonomisini daha da kırılgan hale getirmiştir. Avrupa’nın beş büyük ligi ile karşılaştırıldığında, Türkiye Süper Lig’inin gelirleri oldukça düşük kalmaktadır. Süper Lig kulüplerinin, Avrupa’nın büyük liglerine kıyasla daha az gelir elde etmeleri, kulüplerin mali yapılarını güçlendirmelerini zorlaştırmaktadır. Yayın gelirleri, sponsorluk anlaşmaları ve stadyum gelirleri gibi kaynaklar, Türkiye'deki kulüpler için yetersiz kalmakta ve kulüpler genellikle borçlanarak bu eksiklikleri kapatmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca, Süper Lig kulüplerinin uluslararası arenada daha az başarı elde etmeleri de bu gelir açığını daha da derinleştirmektedir. Ongan (2007) ve Soygüden (2016)’in yapmış oldukları çalışmalarda Dünyada Futbol endüstrisi bir değişim ve gelişim süreci içerisinde iken Türkiye özelinde bakıldığı zaman futbolun en üst ligi olan

Türkiye süper liginde özellikle yönetimdeki aksamalardan ötürü gelir gider dengesinin sağlanması noktasında büyük problemler yaşandığından bahsetmişlerdir. Yapılan çalışmalarda bu problemlerin oluşmasındaki ana etkenin yöneticilerden kaynaklandığı düşünüldüğü ifade edilmiştir. Futbol yöneticileri özellikle uygulamış oldukları yanlış transfer politikalarından ötürü normal şartlarda kar etmesi gereken kulüplerin yılı zararlar kapatmalarına sebep oldukları görüldüğü, gelir gider dengesinin sağlanması kulüplerin varlığını devam ettirebilmelerinin yanı sıra UEFA tarafından belirlenen finansal fairplay kuralları noktasında da büyük önem arz ettiği belirtilmiştir. Tespit edilen bu ekonomik sorunları çözmek için kulüplerin daha planlı ve sürdürülebilir bir finansal yönetim anlayışına geçmeleri gerekmektedir. Yatırım yapmadıkları alt yapıya ağırlık vererek, genç oyuncuların gelişimi sağlanmalı ve kulüpler uzun vadede kendi oyuncularını yetiştirerek dış transferlere olan bağımlılıklarını azaltmalıdırlar. Ayrıca, kulüplerin yönetiminde daha profesyonel ve şeffaf bir yaklaşım benimsenmeli, mali denetimler sıklaştırılmalı ve kulüp bütçeleri daha dikkatli bir şekilde yönetilmelidir. Son olarak, Türk futbolunun ekonomik yapısını iyileştirebilmek için devletin ve ilgili federasyonların da destekleyici politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Kulüplerin borçlarını yapılandırmalarına olanak sağlayacak finansal düzenlemeler, Türk futbolunun mali anlamda daha sağlıklı bir zemine oturmasına yardımcı olabilir. Yine de, futbolun ekonomik sürdürülebilirliği için kulüplerin sadece devlet desteği ile değil, kendi stratejik adımlarını atarak ve uzun vadeli bir vizyon benimseyerek bu sorunu aşmaları gerekecektir. Türk futbolunun en büyük problemlerinden bir diğeri, şiddet ve fanatizm olgusudur. Futbolun, taraftarlar için sadece bir spor dalı olmanın ötesinde, büyük bir tutku haline gelmesi, başarı ve başarısızlıkların kişisel bir mesele olarak görülmesine yol açmaktadır. Taraftarlar, destekledikleri kulüplerin performansını kendilerine ait bir kimlik gibi benimseyerek, bu başarı ya da başarısızlıkları doğrudan kendi değerleriyle ilişkilendirmektedirler. Bu durum, özellikle olumsuz sonuçlar ve beklenmedik yenilgiler söz konusu olduğunda, taraftarların şiddetli tepkiler vermelerine ve saldırgan davranışlar sergilemelerine neden olabilmektedir. Türk futbolunda şiddet olayları, neredeyse her sezonun bir parçası haline gelmiş ve bazı maçlarda bu olaylar daha da şiddetlenmiştir. Stadyumlar, özellikle büyük derbi maçlarında, gerilim ve şiddet olaylarının merkezi olabilmektedir. Taraftar gruplarının, kulüp renklerine olan aşırı bağlılıkları ve rakip kulüplere duydukları düşmanlık, olayların daha da büyümesine sebep olmaktadır. Bu durum yalnızca sahada gerçekleşen oyunla sınırlı kalmayıp, stadyum dışında da taraftarlar arasında çatışmalara, hatta toplumsal güvenliği tehdit eden olaylara yol açabilmektedir. Bu sorunun önüne geçilmesi için bir dizi yasal düzenleme ve güvenlik önlemi alınmıştır. 6222 sayılı kanun, Türk futbolunda şiddet olaylarının engellenmesine yönelik atılmış önemli adımlardan birisidir. Bu yasa ile birlikte, şiddet ve kötü tezahüratlar konusunda ciddi yaptırımlar getirilmiş, ayrıca

stadyumlarda güvenlik önlemleri artırılmıştır. Bununla birlikte, Passolig uygulaması da devreye sokulmuş, stadyumlara yalnızca kimlik doğrulama ile giriş yapılması sağlanarak, taraftarların kimlikleri tespit edilmeye başlanmıştır. Ancak, bu yasal önlemlere rağmen şiddet olaylarının tamamen önüne geçilememiştir. Passolig uygulaması, bir yandan kulüplerin taraftar gruplarını daha kolay denetleyebilmesine imkân tanırken, diğer yandan hala bazı taraftar gruplarının yasa dışı yollardan stadyumlara girmesi ve şiddet olaylarını tetiklemesi engellenememiştir. Futbolda şiddet ve fanatizme ilişkin Hünerli (2011) yapmış olduğu çalışmada günümüzde futbol takımların taraftarlarının sebebiyet verdiği taşkınlık ve göstermiş oldukları saldırganlıktan ötürü fanatizm ve holiganizm ile birlikte toplumsal bir sorun olarak karşımıza çıktığından, futbolun toplumumuzda kazanmış olduğu değere bağlı olarak taraftarların sebep oldukları şiddet olayları hem futbolun geleceğini hem de toplumun huzurunu tehdit ettiğinden ve ülkemizde taraftarların destekledikleri kulübün başarı veya başarısızlığını kişiselleştirmeleri, davranışlarının şiddete yönelik olmasına sebebiyet verdiğinden bahsetmektedir. Yine başka bir çalışmada Demir (2005) Türkiye’de futbolda şiddet olayları genellikle eğitim seviyeleri düşük olan bireylerin sebep oldukları holiganizm olaylarına bağlı saldırganlık şeklinde karşımıza çıktığını, futbolda şiddet olaylarıyla alakalı olarak yapılan birçok çalışma bu olayların tek bir faktöre bağlı olmadığını, bu olayların bazen yöneticiler bazen amigolar bazen antrenörler bazen futbolcular bazen ise farklı değişkenlerden kaynaklandığını, ancak tüm bu faktörlerin bu olaylara sebebiyet vermelerindeki temel unsurun eğitimsizlik olduğunu ifade etmiştir. Şiddet olaylarının azalmasının, sadece yasal düzenlemelerle değil, aynı zamanda futbol kültürü ve eğitimle de doğrudan ilişkili olduğu saptanmıştır. Şiddetin önlenmesi için, futbolun bir eğlence ve dostluk ortamı olarak algılanması gerektiği düşüncesi önemlidir. Bu bağlamda, taraftarların sadece kendi kulüplerini desteklemeleri değil, aynı zamanda rakip kulüpleri de saygı çerçevesinde karşılamaları gerektiği vurgulanmalıdır. Bu konuda yapılan eğitim çalışmalarının, özellikle genç yaş grupları üzerinde önemli bir etkisi olabilir. Kulüplerin ve futbol federasyonlarının, taraftarlara yönelik seminerler, sosyal medya kampanyaları ve eğitim projeleriyle, şiddetin ve fanatizmin önüne geçmeye yönelik farkındalık yaratmaları önemlidir. Ayrıca, medya ve sosyal medya platformlarının da büyük bir rolü vardır. Maçların yayınlanmasında, taraftar gruplarının şiddet içeren davranışlarının teşvik edilmemesi ve olumlu futbol kültürünün yayılması için daha dikkatli bir dil kullanılmalıdır. Sosyal medya üzerinden yapılan nefret söylemleri ve tahrik edici paylaşımlar, şiddet olaylarını körüklemekte ve taraftarlar arasında daha büyük bir kutuplaşmaya yol açmaktadır. Bu noktada, medya organlarının daha sorumlu bir şekilde hareket etmesi, şiddetin önlenmesi için önemli bir adımdır. Sonuç olarak, Türk futbolunda şiddet ve fanatizm olgusunun çözülmesi, sadece cezai önlemlerle mümkün olmayacak kadar karmaşık bir sorundur. Bu sorunun çözülmesi için futbol kültürünün yeniden

şekillendirilmesi, genç nesillere doğru spor değerlerinin aşılması ve toplumda genel bir eğitim seferberliğinin başlatılması gerekmektedir. Bu sayede, futbolun ruhu olan rekabet, dostluk ve eğlence anlayışı ön plana çıkarken, şiddet olaylarının önüne geçilebilecektir. Ülkemizde spora katılım oranının ve futbol alanındaki başarının düşük kalmasının temel sebeplerinden biri, spor kültürünün yeterince gelişmemiş olmasıdır. Futbol, kuşkusuz Türkiye’de en popüler spor dalı olmasına rağmen, sadece futbol odaklı bir spor kültürü oluşturmak, genel anlamda spor bilincinin gelişmesini engellemektedir. Bu da, sporun yaygınlaşmasını ve toplumun her kesiminde fiziksel aktiviteye katılım oranının artmasını zorlaştırmaktadır. Talimciler (2003) yapmış olduğu çalışmada ülkemizde spor kültürü yerine tek branşa özgü futbol kültüründen bahsetmenin daha doğru olduğundan, ülkemizde spor kültürünün sadece futboldan ibaret olduğunun zannedildiğinden, futbolun ise üç büyük kulüp özeline indirgiendiğinden bahsetmektedir. Yine farklı bir çalışmada Kaplan ve Akkaya (2014) ülkemizde spor medyasının değil futbol medyasının olduğunu, bu medyanın da dört büyük kulüp olarak kabul edilen Fenerbahçe, Galatasaray, Beşiktaş ve Trabzonspor’a endeksli olduklarını belirtmişlerdir. Doğanay (2018) ise yapmış olduğu çalışmada Türkiyede spor kültürü eksikliğinin en önemli sebeplerden birisinin ülkemizde sporun sadece futboldan ibaret olduğunun düşünülmesinin olduğunu, bunun yanı sıra kentleşme ve teknolojinin gelişmesiyle fiziksel aktivitelere daha az zaman ayrılması spor kültürünün oluşmama sebepleri arasında sayılabildiğine yer vermiş, bir başka önemli sebebin ise küçük yaştaki çocukların eğitimlerinin ilk yıllarından itibaren bir yarışa dâhil edilerek, ders dışındaki her faaliyetin başarıyı düşüreceğine inanılması olduğunu tespit etmiştir. Spor kültürü, sadece futbolla değil, basketbol, voleybol, atletizm gibi pek çok spor dalıyla beslenen, herkesin kendi isteğiyle fiziksel aktivitelere katıldığı ve sporun toplumun her kesiminde günlük yaşamın bir parçası haline geldiği bir anlayışa dayalı olmalıdır. Bu kültürün oluşturulması için, özellikle eğitim sisteminin önemli bir rolü vardır. Spor kültürünü, çocuklarımıza eğitim hayatlarının ilk yıllarından itibaren aşlamak gerekmektedir. Okullarda sporun bir ders olarak değil, bir yaşam tarzı olarak öğretilmesi gerektiği çok açıktır. Sonuç olarak, Türkiye’de spora katılım oranının ve futboldaki başarının artırılabilmesi için sadece futbol kültürüne odaklanmak yerine, geniş bir spor kültürü oluşturulmalıdır. Bu kültürün temeli ise, çocuklardan başlayarak, eğitim, aile ve toplum düzeyinde sporun önemini anlatan bir farkındalıkla atılmalıdır. Toplumda spor, bir zorunluluk değil, sağlıklı yaşam ve mutluluk için tercih edilen bir yaşam tarzı olarak kabul edilmelidir. Bu yaklaşım, hem spora katılım oranlarını artıracak hem de Türk sporunun uluslararası başarılarını pekiştirecektir. Türk futbolunun karşılaştığı önemli sorunlardan bir diğeri, özerklik sorunudur. Spor kulüpleri ve federasyonlar, kendi kararlarını alabilme ve bağımsız hareket etme anlamında özerklik talep ederken, uygulamada ciddi çelişkiler ve bağımlılıklar ortaya çıkmaktadır. Özellikle TFF resmi olarak özerk bir yapıya sahip olsa da,

bu özerklik bazen teorik düzeyde kalmakta ve uygulamada çeşitli engellerle karşılaşmaktadır. Bu durum, hem TFF'nin faaliyetlerini hem de Türk futbolunun genel yönetimini olumsuz yönde etkilemektedir. TFF'nin özerkliği, uluslararası futbolda kabul edilen normlara göre belirli bir bağımsızlık düzeyine sahip olduğu anlamına gelse de, uygulamada hükümetin ve yerel yönetimlerin müdahaleleri bu özerkliği zayıflatmaktadır. Türkiye'de futbolun yönetimi konusunda, merkezi hükümetin kararları ve politikaları, genellikle federasyonun faaliyetlerini doğrudan etkileyebilmektedir. Bu durum, federasyonun karar alma süreçlerinde bağımsız hareket etmesini engellemekte ve futbolun gelişmesini sınırlayabilmektedir. Özellikle finansal bağımlılıklar bu çelişkinin en bariz örneklerinden birisidir. TFF, bazı gelirlerini devletin desteklerinden sağlamak ve bu durum, bağımsızlık ile devlet müdahalesi arasındaki sınırları bulanıklaştırmaktadır. Örneğin, futbolun altyapı yatırımları, kulüp destekleri veya bazı organizasyonlar için devlet yardımlarının alınması, federasyonun özerkliğini tam anlamıyla yaşamasını zorlaştırmaktadır. Bu tür maddi bağımlılıklar, TFF'nin hem idari hem de mali açıdan kendi stratejik planlarını uygulamakta özgür olmasını engellemektedir. Bir başka önemli konu ise politik müdahalelerdir. Sporun, özellikle futbolun, Türkiye'deki politik dinamiklerle sıkı bir ilişkisi vardır. Hükümetin futbol üzerinden gerçekleştirdiği çeşitli müdahaleler, federasyonun kararlarına etki edebilmektedir. Bu durum, özellikle büyük maçların organizasyonu, futbolcuların transferleri veya kulüp yönetimlerinin denetlenmesi gibi konularda kendini göstermektedir. Özerk bir federasyonun, bu tür dış müdahalelerden etkilenmesi, futbolun yönetilmesinde şeffaflık ve adaletin sağlanması açısından sıkıntılar yaratmaktadır. TFF'nin idari bağımsızlık konusunda yaşadığı zorluklar, zaman zaman yönetsel verimsizliklere de yol açmaktadır. Yöneticilerin, kulüplerin çıkarları doğrultusunda değil, siyasi baskılar altında hareket etmeleri, futbolun daha objektif bir biçimde yönetilmesine engel olmaktadır. Bu da, futbolun gelişimi için gerekli olan uzun vadeli stratejilerin uygulanmasının önüne geçmektedir. Elde edilen bu verilere paralel olarak Devecioğlu ve Çoban (2003) yapmış oldukları çalışmada Türk futbolunda özerk bir yapının inşa edilip uygulanmaya koyulmasıyla birlikte gerek sportif başarılarda gerekse idari uygulamalarda gözle görülür gelişmeler sağlanacağını ancak Türkiye'de merkez yönetimin anlayışından kaynaklı olarak yaşanan idari ve ekonomik problemlerin Türkiye Futbol Federasyonu'nun da yönetim yapı ve işleyişine yansıdığını tespit ederek, bu durumdan ötürü Türkiye Futbol Federasyonunun özerklik kriterlerine uygun olarak yeniden yapılanması gerektiğinin düşünüldüğünü ifade etmişlerdir. Bu noktada, Türk futbolunun sürdürülebilir gelişebilmesi ve uluslararası alanda daha rekabetçi hale gelmesi için, özerklik ilkesinin gerçekten uygulanabilir ve işler hale getirilmesi gerekmektedir. TFF'nin bağımsızlık anlamında sadece yasa ile değil, pratiğe de yansıyan bir özerkliğe sahip olması önemlidir. Bunun için hükümetin, futbol federasyonunun iç işleyişine müdahale etmekten kaçınması ve

sadece genel denetim görevini üstlenmesi gerekmektedir. Ayrıca, kulüplerin de kendi içlerinde daha bağımsız ve şeffaf bir yapıya kavuşabilmesi için, federasyonun kulüp yönetimlerini daha etkin bir şekilde denetlemesi ve denetim mekanizmalarını güçlendirmesi önemlidir. Kulüplerin, mali açıdan özerk olmaları, sadece futbolun değil, genel olarak sporun gelişmesine katkı sağlayacaktır. Sonuç olarak, Türk futbolundaki özerklik sorunu, hem federasyonun içindeki yapısal eksikliklerden hem de devletin müdahale etme eğiliminden kaynaklanmaktadır. Bu sorunun aşılabilmesi için, futbol yönetiminin tamamen bağımsız olması, şeffaflık ve adalet ilkesine dayalı bir yapının oluşturulması gerekmektedir. TFF'nin özerkliğini sağlamak, sadece federasyonun değil, tüm Türk futbolunun daha profesyonel bir düzeye çıkmasına olanak tanıyacak ve uzun vadede sürdürülebilir bir gelişim süreci başlatacaktır. Türk sporunda özellikle ekonomik problemler ve kulüplerin yüksek borç yükü, uzun yıllardır önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bu sorunun çözülmesi amacıyla yeni Spor Yasası kabul edilmiştir. Yasa, spor kulüplerinin mali disiplin içinde yönetilmesini, borçlanmalarının kontrol altına alınmasını ve şeffaf, adil, denetlenebilir bir yönetim anlayışının oturtulmasını hedeflemektedir. Bu yasanın temel amacı, kulüplerin sürdürülebilir bir ekonomik yapıya kavuşturulmasıdır. Ancak, yasanın uygulanmasının ve sonuçlarının tam anlamıyla değerlendirilebilmesi için zaman gereklidir. Yeni Spor Yasası, kulüplerin borçlarını kontrol altına almayı amaçlamakta ve kulüp yönetimlerinde mali şeffaflık, hesap verebilirlik ve denetim süreçlerinin güçlendirilmesini öngörmektedir. Yasa ile birlikte kulüplerin mali yönetimleri daha dikkatli bir şekilde izlenecek ve borçlanma limitleri net bir şekilde belirlenerek, kulüplerin finansal krizlere girmelerinin önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca, kulüplerin harcama yapma biçimlerinde denetim mekanizmaları etkinleştirilecek, böylece gereksiz harcamaların önüne geçilerek, kulüplerin ekonomik sürdürülebilirliği sağlanmaya çalışılacaktır. Ancak, yasanın ilk etapta kulüplerin ekonomik anlamda zorlanmalarına yol açması beklenmektedir. Kulüpler, geçmişteki borçlarını ödemek veya belirli harcama sınırlarına uymak konusunda bazı zorluklarla karşılaşabilirler. Ancak uzun vadede, bu düzenlemelerin kulüplerin daha sağlıklı bir finansal yapıya kavuşmalarına yardımcı olacağı öngörülmektedir. Bu bağlamda, yasanın olumlu etkilerinin ortaya çıkabilmesi için zaman ve istikrarlı bir uygulama süreci gereklidir. Yeni Spor Yasası, Türk spor kulüplerinin mali sürdürülebilirliklerini sağlamak ve ekonomik krizlere karşı daha dayanıklı bir yapıya kavuşmalarını hedeflemektedir. Ancak, bu sürecin başarılı olabilmesi için yasanın doğru bir şekilde uygulanması ve izlenmesi gerekmektedir. Yasanın ilk etapta zorluklar yaşansa da, uzun vadede kulüplerin daha sağlıklı bir finansal yapıya kavuşacağı ve Türk sporunun uluslararası başarılarına katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Sonuç olarak Türk futbolunda, kurumsallaşma, futbol - siyaset ilişkisi, futbolda şiddet, futbol ekonomisi, spor kültürü, futbolda özerklik konusunda bir takım problemler olduğu saptanmıştır.

ÖNERİLER

Türk futbolunda haksız rekabete sebebiyet veren Futbol – Siyaset ilişkisine yönelik katı, sert tedbirler alınmalı bu tedbirler özverili bir şekilde uygulamaya konulup denetlenmelidir. Türk spor kulüplerine kanun hükmünde alt yapı ve gençlere bütçe ayırma zorunluluğu getirilmeli, tesis konusunda devlet bünyesinde destek sağlanmalıdır. Futbolda şiddete yönelik cezalar yeniden gözden geçirilerek, caydırıcı olarak düzenlenmelidir. Eğitimin ilk yıllarından itibaren spora ve fiziksel aktiviteye yönelik derslerin sayısı artırılmalıdır. Halkı sportif faaliyetlere katılım noktasında teşvik edecek ve bilinçlendirecek çalışmalar yapılmalıdır. Sporun yaygınlaştırılması ve spor kültürünün oluşması için devlet denetiminde spor kulüpleri ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içerisinde çalışmalar yürütülmelidir.

Çıkar Çatışması: Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı:

1.Yazar: %60

2.Yazar: %40

Etik Kurul İzni ile ilgili Bilgileri: Bu çalışmada, etik kurul izni ve/veya yasal ya da özel izin gerektiren herhangi bir durum söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

- Acet, M. (1997). *Futbol seyircisinin sosyo-kültürel yapısının şiddet eylemine etkisi, voleybol ve basketbol seyircileri ile karşılaştırılması*. Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans tezi, İstanbul.
- Akkaya, C. (2009). *Spor ve Medya: Medyanın Futbolu Kitle Kültürü Haline Getirmesi*. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Akşar, T. (2005). *Endüstriyel Futbol*. Literatür yayınları, İstanbul.
- Akşar, T., Merih, K. (2006). *Futbol ekonomisi*. Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- Arıkan, Y. (2007). Futbolda Şiddet ve Polis. *Polis Bilimleri Dergisi*, 9(1-4), 109-132.
- Ary, D., Jacobs, L. C., Sorensen, C. (2010). *Introduction to research in education* (8th ed.). California: Thomson Wadsworth.
- Authier, C. (2002). *Futbol A.Ş.* (Çev, Ali Berktaş). Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Babacan, D. (1993). *Futbol ve Hakem*. TFF Eğitim Yayınları:4, Ankara.
- Can, O. (2020). *Türk Sporunda Ekol ve Kültür Neden Yok*. <https://www.indyturk.com/node/261041/t%C3%BCrki%C3%87yeden-sesler/t%C3%BCrk-sporunda-ekol-ve-%20k%C3%BClt%C3%BCr-neden-yok>. (Erişim Tarihi: 02.01.2025).
- Demir, F. (2005). *Futbol Olgusu ve Futbolda Asayiş Yönetimi*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

- Devecioğlu, S. (2008). Türkiye’de Futbolun Kurumlaşması. *Gazi Üniversitesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (26), 373-396.
- Devecioğlu, S., Çoban, B. (2003). Türkiye Futbol Federasyonu’nun Özerkliği. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 8(3), 49-58.
- Doğanay, G. (2018). *Spor Kültürü*. <https://www.capoeira.org.tr/spor-kulturu>. (Erişim Tarihi: 01.01.2025).
- Erdoğan, İ. (2008). ‘Futbol ve Futbolu İnceleme Üzerine’. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26 (Kış-Bahar), 37.
- Gökdemir, Ö. (2005). Avrupa’da Futbol Sektörünün Ekonomik Gelişimi. *İktisat Dergisi*, 463-468, 18-24.
- Gürsakal, N. (2001). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa.
- Heinemann, K. Horch, H.D. (1995). *Spor Organizasyonunun Sosyolojisi*. (Çev. Yerlisu, T.). Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Doktora Programı, Spor Kulüpleri Yönetimi Ders Ödevi, Ankara.
- Hünerli, S. (2011). Türkiye’de Futbol İktidarı ve Fanatizmin Karikatürlerde Yansıması. *Sanat Dergisi*, (19), 97-107.
- Hürriyet, (2013). *Olaylı Beşiktaş-Galatasaray Derbisi Dış Basında*. <https://www.hurriyet.com.tr/olayli-besiktas-galatasaray-derbisi-dis-basinda-24767363> Erişim Tarihi: 17.11.2024).
- İmamoğlu, A.F. (1992). İki Binli Yıllara Doğru Türk Sporü Üzerine Bazı Gözlemler. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 9-19.
- İmamoğlu, A.F., Çimen, Z. (1999). Türkiye’de Spor Federasyonlarında Örgütsel Değişim İhtiyacı ve Bazı Uygulamalar Üzerine Düşünceler. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), 59-76.
- Kaplan, Y. Akkaya, C. (2014). Spor Kültürü ve Türkiye’de Spor. *International Journal of Sport Culture and Science*, 2(2), 114-119.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Karataş, Ö. (2014). Türkiye’de Futbol ve Siyaset İlişkisi. *İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1(2), 39-47.
- Kuş, E. (2006). *Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Veri Analizi*. Anı yayıncılık, Ankara.
- Mevzuat, (2022). *Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanunu*. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.7405.pdf>. (Erişim Tarihi: 28.11.2024).
- Murathan, T., Devecioğlu, S. (2018). Veri Madenciliği Ve Spor Alanındaki Uygulamaları. *Spor Bilimleri Dergisi*, 29(3), 147-156.
- Ongan, S. (2007). Futbol Ekonomisi: Hedef 2016 Avrupa Şampiyonası. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 107-113.
- Resmi Gazete (2022). *Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonu Kanunu*. Kanun No:7405 Kabul Tarihi: 22.04.2022.
- Saatçioğlu, C., Çakmak, U. D. (2019). Avrupa Ve Türkiye’de Futbol Ekonomisi: Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *Sakarya İktisat Dergisi*, 8(4), 331-350.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250.
- Soygüden, A. (2016). Profesyonel Futbol Kulüplerinin Gelir Kaynaklarının İncelenmesi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(4), 21-35.
- Sözcü, (2016). Trabzonspor Fenerbahçe maç özeti: Olaylı maç yarım kaldı. <https://www.sozcu.com.tr/2016/gunun-icinden/trabzonspor-fenerbahce-mac-ozeti-olayli-mac-yarim-kaldi-fb-trabzon-ozet-izle-1200572/>. (Erişim Tarihi: 02.11.2024).
- Talimciler, A. (2003). *Türkiye’de futbol fanatizmi ve medya ilişkisi: Fanatik ve fotomaç gazeteleri örneğinden hareketle Türkiye futbol medyası*. Bağlam Yayınları.

- Talimciler, A. (2008). Futbol değil iş: endüstriyel futbol. *İletişim kuram ve araştırma dergisi*, 26(2), 89-114.
- Talimciler, A. (2006). Türkiye'de Futbol ve İdeoloji İlişkisi: Medya'daki Futbol Söylemi Üzerine Bir İnceleme. *Sosyoloji Dergisi*, (15), 128-138.
- Taşgın, Ö. (2000). Fenerbahçe Futbol Seyircisinin Sosyo-Ekonomik Profili, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- TFF, (2022). TFF'den Göztepe - Altay Maçında Yaşanan Olaylarla İlgili Kınama. <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=285&ftxtID=39173>. (Erişim Tarihi: 23.09.2024).
- Tilev, E. (2012). *Futbol sektörünün yeniden yapılanma sürecinde kurumsallaşması: Türk futbolunun Türkiye imajına etkisinin incelenmesi*. İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans tezi. İstanbul.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (8. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

This paper is licensed under a **Creative Commons Atıf 4.0 International (CC BY 4.0)**

